

...„Активното участие“ във взимането на властта на 9 септември, работата в Специалния отдел на МНО или в провинциалните структури на МВР са важни моменти в биографията на голяма част от първото поколение служители, които по този начин получават своето „бойно кръщение“ (според тяхната гледна точка) и развиват уменията си за справяне с „враговете на народа“. Някои от тях с гордост отбелязват, че веднага след 9 септември са се занимавали с „организацията и изпълнението на ликвидирането на враговете“ (Мирчо Спасов) или „активно“ са участвали в „арестуването на фашистки офицери“ (Григор Шопов), други се проявяват по-късно по линия на преследване на „политически бандитизъм“ (Борис Манов, Владимир Тодоров, Боян Велинов, Костадин Кюлюмов). През този период се изграждат репресивните похвати на системата и моделите за елиминиране на „враговете“. Тъкмо тези навици обясняват способността на същите тези хора – вече като ръководители на системата – да се разправят с политическите опоненти на режима в чужбина през 70-те години.

Накратко, първото поколение оперативни работници са хора почти изцяло със селски произход, преместили се в хода на образованието си в близкия град. Повечето от тях имат средно образование и някакъв актив от годините на съпротивата, получили са своето „бойно кръщение“ при установяването на „народната власт“ или при преследването на „враговете на народа“ сред офицерския състав в армията.

Това са хората, които съставляват гръбнака на службата. Те окупирали и заемат ръководните постове в системата до края на комунизма. Влизането им в Държавна сигурност в края на 40-те и началото на 50-те години става възможно след първата голяма чистка в системата между 1949 и 1951 г., а изкачването им по кариерната стълбица – след преминаването през драстичните спецпроверки в средата на 50-те години.

Показателен за кадровата политика веднага след чистката е Докладът за състоянието и дейността на органите на ДС от 2 април 1951 г., подписан от министъра на вътрешните работи генерал-лейтенант Георги Цанков¹. Частта от доклада, посветена на състоянието на кадрите, започва с общата констатация, че:

„Органите на Държавна сигурност могат да решат задачите, които Партията и правителството им поставят само при условие, че техните кадри са достатъчно на брой, правилно подбрани и разпределени, оперативно добре подготвени и преди всичко възпитани в духа на непримирима омраза към враговете и безпределна преданост към нашата Партия, към нашата Родина, към великия Съветски съюз, към др. Сталин и др. Червенков.“

После докладът продължава с констатации за кадровите проблеми в системата, решени с изпращането на партийни работници, заменили уволнените ръководители:

„Сериозни сигнали за неблагополучия в кадрите на ДС, особено за ръководящите такива е имало още през 1949 г. Във връзка с това по решение на Политбюро на БКП бяха изпратени на работа в органите на ДС 20 партийни работници. През 1950 г. следствие освобождаването от работа на 343 оперативни работници оказали

---

¹ АКРДОПБГДСРСБНА-М, ф.1, оп. 5, а. е. 5, л. 5-7

се неподходящи за работа в органите на ДС по решение на Политбюро на БКП, партийните организации в столицата и окръзите съвместно с органите на ДС проведоха нов набор на около 600 оперативни работници, с което значително се намалиха вакантните длъжности.“

Докладът дава следните данни за щата на Държавна сигурност към 1951 г. и анализира служителите по техния произход, образование и партийна принадлежност:

„При утвърден щат за органите на ДС от 4558 в края на 1950 г. са били назначени 4100 служители и е имало 458 вакантни места.

След реорганизацията на апарата на ДС, щатът на органите на ДС за 1951 г. е утвърден на 5433 длъжности. По сравнение с 1950 г. новият щат е увеличен с 845 щатни длъжности, от които 611 за ръководния състав (считан от н-к отделение, включително, нагоре).

След преназначенията по щата за 1951 г. състоянието на кадрите при ДС е следното:

Общо за оперативния състав

- щатни длъжности – 5433
- попълнени – 4181
- ваканция – 1252

За ръководящия състав

- щатни длъжности – 611
- попълнени – 475
- ваканция – 136

По социален произход

- работнически - 947
- селски – 2905
  - бедни – 1891
  - средни – 1004
  - богати – 10
- занаятчийски – 112
- служещи – 194
- дребно търговски – 23

По социално положение преди постъпване на работа в органите на МВР

- работници – 1750
- селяни – 469
- служещи – 897
- учащи – 984
- занаятчийски – 72
- дребни търговци – 9

По образование

- висше – 102
- незавършено висше – 142
- средно – 1396
- незавършено средно – 654
- прогимназиално – 1690
- по-малко – 197

По политическа принадлежност

- членове на БКП – 2991
- кандидат чл. на БКП – 410
- членове на ДСНМ – 762
- безпартийни – 18
- Активни участници в съпротивителното движение – 2298
- Не взели участие в съпротивителното движение – 1883

При преназначаванията за 1951 г. са освободени като неподходящи за работа в органите на ДС 182 служители. По характер на причините за тяхното освобождаване, те се разпределят така:

- за членуване във фашистка организация – 23
- за лошо държание в полицията – 24
- за сътрудничество с полицията – 3
- за вражеско обкръжение – 29
- за работа в полицията – 8
- за участие в акции срещу партизаните – 13
- за връзки с капиталистически страни – 24
- за битово разложение – 11
- за несправяне с работата си – 32
- по болест и други – 15

По такъв начин през 1950 и началото на 1951 г. от органите на ДС са уволнени общо 525 души, от които 19 са минали 6 месечна специална служебно-оперативна подготовка в Москва.

Освен това 358 служители са преназначени със сериозни компрометиращи материали, които подлежат на проверка. По всяка вероятност една значителна част от тях ще бъдат освободени от работа в ДС, с което вакантни места през тази година за целия оперативен състав ще нараснат на 1300, от които 850 се падат за София, и около 450 за окръзите.

Особено голям процент на замърсеност дадоха централните служби на ДС, дето почти всички началници на отдели, в някои от тях и първите им помощници бяха освободени през 1950 г. Същото положение бе и в Бургаски окръг, гдето службата се възглавявала от врагове. Неблагополучно в това отношение е и състоянието на службата в Благоевград, за която има сериозни сигнали, че е замърсена с агенти на УДБ.

Причината за това състояние на кадрите на Държавна сигурност е преди всичко липсата до 1950 г. на здрава кадрова политика в МВР и на кадрови орган, който да провежда подбора, проверката и разпределението на кадрите в службите на държавна сигурност.

Още с идването си, съветските другари поставиха въпроса за създаването на здрав кадрови орган в МВР и такъв бе създаден с решение на Политбюро на ЦК на БКП през ноември 1950 г. от когато се започна работата по проверката и оздравяването на кадрите на Държавна сигурност. През 1951 г. окръжните комитети на БКП бяха привлечени и взеха активно участие при укомплектоването на средни ръководни длъжности в окръжните служби на ДС с най-предани и честни служители.“

Такова е състоянието на Държавна сигурност в кадрово отношение към началото на 50-те години². Назначените по това време служители в голямата си част издържат на

---

² Образователното равнище на кадрите на Държавна сигурност не се различава съществено от това на щатните работници на БКП в страната през същия период. Съгласно справка от 1957 г. щатните партийни работници с висше образование са 7%, със средно – 24.2%, а с основно – 67.2% (ЦДА, ф. 1Б, оп. 15, а. е. 693, л. 4. Публ. на: Документи от архива на БКП, Проект на нов български университет: http://www.nbu.bg/webs/historyproject/dokumenti_44-62/razdel1t1/flbop15ae693.pdf). Това още повече улеснява преливането на кадри от структурите на БКП към Държавна сигурност и обратното, въпреки че на теория ДС е специализирана институция, към която има по-големи изисквания.

втората чистка от 1956 г., която е значително по-малка по мащаб, а след това се утвърждават като гръбнака на ДС. В следващите години кариерата им се развива много бързо и само в рамките на няколко години те изкачват позициите на началник на отделение и началник на отдел, за да достигнат до ръководството на отделните управления, а в изключителни случаи и до заместник-министър.